

FÖRSLAG
2004-05-27

LANDSTINGETS HANDIKAPPROGRAM 2004–2006

INLEDNING – SYFTE

Gällande handikappprogram antogs av landstingsfullmäktige 1998 och gäller t o m 2003. Utöver programmet beslutades då också

att nämnder och styrelser skulle ta fram årliga planer för hur man ska genomföra insatser enligt handikappprogrammet,

att lägga fast årliga budgetar som möjliggör genomförandet och som också skall redovisas,

samt uppdra till länshandikapprådet att följa upp hur programmet efterlevs.

I samband med införande av en ny samverkansmodell mellan landstinget och handikapporganisationerna den 1 oktober 2004 upphör länshandikapprådet, varför uppföljnings- och beredningsfrågor gällande handikappprogrammet åvilar landstingsstyrelsen.

Beslutet har inte fråntagit nämnder och styrelser huvudansvaret för programmets genomförande, utan ansvars- och finansieringsprincipen gäller.

Som grund i revideringsarbetet ligger bl a FN:s standardregler och barnkonvention samt den nationella handlingsplanen.

Programmet är både en deklARATION och ett instrument som tillsammans med gällande hälso- och sjukvårds, trafik- och handikapplagstiftning skall tjänstgöra som verksamheternas styrmedel.

Landstinget skall med programmet bidra till såväl en god hälsa som till att minska och förebygga handikapp för människor med funktionshinder.

Landstinget skall samarbeta med andra myndigheter i arbetet med genomförandet av programmet.

Handikappolitiska frågor ska integreras i landstingets budget och därmed markera att frågor som rör särskilda behov för personer med

funktionsnedsättning i högsta grad är en del av landstingets ordinarie verksamhet.

Ett självständigt liv med lika rättigheter

Handikappolitik handlar om allas rätt att vara medborgare – personer med funktionshinder skall kunna leva ett självständigt och bra liv med samma rättigheter, möjligheter, ansvar och skyldigheter som andra människor i samhället.

Landstinget har skyldighet att se till att länets invånare får god hälso- och sjukvård på lika villkor och att invånarna också har en bra och välfungerande kollektivtrafik.

Landstingets organisationsmodell ska inte påverka insatserna. Dock lever vi i en föränderlig tid, och det är därför viktigt att t ex **all** upphandling av verksamheter, oavsett vård eller teknik, också anpassas till samtliga länsinvånares behov.

Landstingets övergripande mål är:

- . att ha en samhällsgemenskap med mångfald som grund genom att skapa jämlikhet i levnadsvillkor för människor med funktionshinder med olika etnisk bakgrund
- . att utforma samhället så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhället
- . att skapa jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder.

Medborgerliga rättigheter

För att kunna genomföra landstingets mål måste fastslås att handikappfrågor är demokratifrågor. En funktionsnedsättning blir ett handikapp först när individen möter brister i miljön eller verksamheten. När bristerna åtgärdas kan handikappet minska eller försvinna.

Attityder och bemötande

Om en människas funktionsnedsättning leder till hinder och handikapp beror till stor del på hur omgivningen fungerar både i fysisk och psykosocial bemärkelse. En svår funktionsnedsättning hos en person kan med välfungerande miljö och bra bemötande skapa ett mindre handikapp än för en person med lättare funktionsnedsättning som möts av en dåligt fungerande omgivning. Därför har politiska beslut på alla nivåer och även medmänniskors

inställningar, attityder och handlande stor betydelse för om människors funktionsnedsättningar ska leda till handikapp eller inte.

FNs standardregler

Sveriges riksdag och regering har ställt sig bakom standardreglerna som antogs av FNs generalförsamling 1993. Dessa regler innebär ett moraliskt och politiskt åtagande att anpassa samhället till människor med funktionsnedsättning. Funktionsnedsättningarna kan bero på fysiska eller intellektuella skador eller sjukdomar, syn- eller hörselskador, medicinska tillstånd eller psykisk ohälsa och kan vara av bestående eller övergående natur.

Samverkan med handikapporganisationerna och den enskildes självbestämmande

Landstingets handikappprogram baseras på de olika standardregler som berör landstingets ansvarsområden, och åtföljs av förslag på konkreta åtgärder för att uppnå målen. I all planering, såväl långsiktig som kortsiktig och i utvärderings- och uppföljningsarbetet ska handikapprörelsens kunskap och kompetens tas tillvara. Detta skall göras genom en väl fungerande och genomtänkt samverkan på alla nivåer. Handikapporganisationernas representanter skall i arvodeshänseende likställas med politiska representanter.

Ökad medvetenhet

Landstingets personal och förtroendevalda ska ha god kännedom om hur en funktionsnedsättning påverkar den enskildes vardag och levnadsvillkor. Landstingsledning och verksamhetschefer på alla nivåer skall ta ansvar för arbetet med ökad medvetenhet, då deras inställning och framförallt handlande är vägledande för hur andra i organisationen uppträder och fungerar.

Landstinget skall utnyttja sin möjlighet som stark opinionsbildare och på olika sätt aktivt påverka omgivningen. Vi lever i ett mångkulturellt samhälle, och måste anpassa verksamheten så att den verkligen fungerar för invånarna. Information skall därför vara tillgänglig för alla oavsett exempelvis synskada, hörselskada/dövhet, läs- begåvnings- eller språksvårigheter. Att öka medvetenheten handlar också om att personer med funktionsnedsättningar och deras närstående får möjlighet att fördjupa kunskaperna om sina rättigheter i samhället samt ha rätt till information om och förstärka och utveckla kunskaperna om den aktuella funktionsnedsättningen.

Medicinsk vård och behandling

Bra vård och behandling ska ges alla medborgare, på lika villkor. Men för att personer med funktionsnedsättningar och kroniska sjukdomar ska få vård likvärdig med de flestas behöver de ofta mer omfattande insatser än andra, det krävs helt enkelt lite mer för att nå jämlikhet. Personer med funktionshinder och kroniska sjukdomar och deras närstående har ofta mycket god kunskap om de aktuella behoven av vård och behandling, därför krävs deras delaktighet i vårdplaneringen. Den personliga integriteten skall respekteras och bemötandet skall vara respektfullt.

Personer med kroniska sjukdomar som omfattas av detta program är de som till följd av sin sjukdom eller skada fått så stora funktionshinder att insatser behövs från exempelvis hälso- och sjukvården, *oavsett* vilken sjukdom som är grundorsak till skadan.

Personer med funktionsnedsättningar och kroniska sjukdomar behöver ofta specialistinsatser, ibland sporadiskt och ibland under lång tid, kanske hela livet. Primärvården kan i många situationer vara tillräcklig, men brukarens behov av och önskemål om specialistinsats måste vara vägledande för val av vård.

Tillgängligheten till vården måste förbättras. Det avser tillgänglighet i form av väntetider, telefontider och bemötande såväl som fysisk tillgänglighet i entréer, vänt- och behandlingsrum, medicinsk utrustning etc. Det gäller också skriftlig information som inte är tillgänglig. För döva och hörselskadade ska behovet av tolkhjälp tillgodoses.

I enlighet med innehållet i den tandvårdsreform som infördes 1999 har människor med funktionshinder och äldre med omfattande behov av daglig omvårdnad rätt till stöd i form av verksamhet och nödvändig tandvård. Munhälsan är för många personer med funktionsnedsättningar ett stort problem som t ex kan bero på vissa läkemedels och behandlingars påverkan. Funktionshindret i sig kan också skapa problem med munhygien.

Rehabilitering/habilitering

Habilitering och rehabilitering – områden med avgörande betydelse för personer med funktionsnedsättningar.

Först en definition av *habilitering* och *rehabilitering*:

. *habilitering* avser åtgärd som främjar *utveckling* av bästa möjliga funktionsförmåga

. *rehabilitering* avser åtgärd för att främja att den enskilde *återfår* bästa möjliga funktionsförmåga

Med rehabilitering avses i fortsättningen *alla* insatser som erbjuds människor med funktionsnedsättning, för att kunna uppnå och behålla största möjliga självständighet och funktionsförmåga samt psykiskt och fysiskt välbefinnande. Det måste också betonas att rehabilitering skall kunna erbjudas som en förebyggande insats för personer med funktionsnedsättning. Det kan innebära att de kan uppnå och bevara både funktionsförmåga och självständighet på egna villkor och förutsättningar.

Många myndigheter har idag ansvar för rehabilitering. Det kan vara landstinget, kommunerna, försäkringskassan och arbetsmarknadsmyndigheter. Den enskilde har ibland svårt att veta vem som ansvarar för vad. Mycket av rehabiliteringen utförs i individens vardagsmiljö, och då måste samarbetet med kommunerna fungera. Att vårdkedjan fungerar för den enskilde är just i detta sammanhang oerhört viktigt.

Det är viktigt att skriftliga *individuella* vårdplaner görs. Människor med funktionsnedsättningar behöver ofta livslånga insatser. Ibland kan insatserna ges regelbundet återkommande, ibland finns behov av intensiv/korttidsbehandling. Eftersom det oftast gäller livslånga insatser måste den enskilde brukaren ges delaktighet och valfrihet för att få rehabilitering där personen själv valt.

Hjälpmedel

Hjälpmedel är alltid en integrerad del i en vård- och behandling och/eller en habiliterings- eller rehabiliteringsprocess och får inte frikopplas från övriga insatser.

Fungerande hjälpmedel är en grundläggande förutsättning för att personer med funktionsnedsättningar ska kunna leva ett aktivt och bra liv. Återigen är detta ett område där många huvudmän har ansvar. Landstinget ansvarar för hjälpmedel för att underlätta den dagliga livsföringen och höja livskvaliten, och för hjälpmedel i vård och behandling. I landstingets ansvar ingår att ge brukaren möjlighet att påverka vilket hjälpmedel han/hon vill ha, och också att erbjuda utbildning till brukarna om hur de föreskrivna hjälpmedlen skall användas.

Hjälpmedelsområdet är ett område som utvecklas kontinuerligt. Ny teknik ger personer med funktionsnedsättning nya möjligheter. Landstinget skall medverka till att detta kommer brukaren till del. Landstinget skall också stimulera processen i att utveckla nya hjälpmedel.

Landstinget ansvarar för att tolktjänst för barndomsdöva, gravt hörselskadade, vuxendöva, dövblinda och talskadade finns tillgå för den som behöver vardagstolkning. Tolk tjänsten är en absolut nödvändighet för att personer med dessa funktionsnedsättningar skall kunna fungera som andra i samhället.

Tillgänglighet/säkerhet

Alla människors rätt till tillgänglighet i alla miljöer

Människor ska, oberoende av funktionsnedsättning, kunna delta i samhället och leva som andra. *All* landstingsverksamhet skall göras tillgänglig för alla. Tillgängligheten skall här ses i ett vidare begrepp än endast den fysiska tillgängligheten. Utvecklingen inom informationsteknikområdet är incitament för att utveckla tillgängligheten även för personer med kognitiva funktionshinder. Tillgänglighet kan även innebära att kunna ta del av en landstingsinformation på lättläst svenska eller annat språk. Vi lever ju, som tidigare påpekats, i ett mångkulturellt samhälle.

Det innebär att också att vårdverksamheter måste vara fysiskt tillgängliga, innebärande att handikapptillgänglighet skall vara ett krav i alla avtal som sluts inom detta område.

Resande

Enligt den nationella handlingsplanen skall all kollektivtrafik vara anpassad senast år 2010. Det innebär att fordon, hållplatser, stationer, terminaler och informationssystem skall anpassas. Det innebär att även när det gäller trafikområdet måste avtal innehålla krav på anpassning av verksamheten. Även på detta område krävs att genomförandeplaner upprättas, och att medel finns i budget.

För personer med funktionsnedsättningar är det särskilt viktigt att kunna känna sig trygg och säker i hela resandet, från dörr till dörr. Även vägar till och från hållplatser och terminaler måste anpassas om hela reskedjan skall fungera. Därför skall landstinget ha ett nära samarbete med länets kommuner, vägverket och övriga väghållare.

Färdtjänst är till för de personer som har väsentliga svårigheter att resa med allmänna kommunikationsmedel. Färdtjänsten är idag en del av kollektivtrafiken – *den särskilda kollektivtrafiken* i lagtexten.

Resor för funktionshindrade skall kunna ske med fordon i den reguljära linjetrafiken, med mindre servicebussar, med personbilar eller med specialfordon för dem som har stora behov av extra service för att klara resandet. Detta möjliggör ett obegränsat antal resor, med andra ord ska man kunna resa efter behov och utan begränsningar.

En integration av trafikslagen innebär också integration av kundgrupperna, t ex att servicelinjer och flexlinjer kan användas av både SL-kunder och färdtjänstkunder. Färdtjänst ska också kunna ersätta färd med egen bil eller cykel samt gående.

Arbete

Landstinget som arbetsgivare

Landstinget är en av länets största arbetsgivare, och skall därför vara ett föredöme när det gäller att underlätta för personer med funktionsnedsättningar att få eller kunna behålla sitt arbete liksom kompetensutvecklas inom sin anställning eller arbetslivspraktik/träning. Arbetsplatserna ska vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättningar.

Landstinget skall också aktivt arbeta för bra arbetsmiljöer, dels för att förebygga skador som kan leda till funktionshinder och dels för bättre rehabilitering.

Familjeliv och personlig integritet

Social gemenskap, barn och äktenskap

Landstinget skall bekämpa negativa attityder mot att människor med funktionsnedsättningar bildar familj och skaffar barn. Vidare ska det extra stöd som kan behövas på grund av funktionshindret ges.

Stöd från personal

Landstinget skall tydligt och aktivt arbeta för att utveckla kunskap hos personal vid all landstingsfinansierad verksamhet så att personer med funktionshinder möter professionell, intresserad och engagerad personal. Insatserna som landstinget erbjuder skall ges med en tydlig respekt för den personliga integriteten.

Stöd till närstående

En persons funktionshinder kan i hög grad påverka närståendes situation. Ibland medför funktionshindret personlighetsförändringar, vilket givetvis får konsekvenser för familjelivet. Det är därför viktigt att även anhöriga/närstående ska erbjudas stöd i olika former.

Kultur och fritid

Landstinget stöder på många sätt kulturlivet i länet. Det sker bl a genom samverkan med andra huvudmän inom kultur- och turistverksamheter, och också genom ekonomiskt stöd till olika intresseorganisationer.

Personer med funktionsnedsättningar skall på lika villkor som övriga medborgare kunna välja bland och delta i det kultur- och fritidsutbud som finns i vårt län. Personer med funktionshinder ska också kunna utöva aktiviteter inom området.

Kunskap och forskning

Landstinget skall genom att stimulera kunskap och forskning öka kunskapen om funktionshindrade personers situation och vilka konsekvenser landstingets olika beslut får för dem. Landstinget ska särskilt främja och delta i forskning kring mänskliga/individuella rättigheter och kommunikationsfrågor, som är grunden i det demokratiska samhället.

Några områden som behöver belysas är exempelvis hur hälsosituationen ser ut bland länets funktionshindrade, hur nedskärningar, avgiftsförändringar och inrättande av flera högkostnadsskydd inom landstingets ansvarsområde påverkar funktionshindrades ekonomi, hur organisationsförändringar kan påverka tillgången till insatser, och hur landstinget bättre kan ta tillvara den tekniska utvecklingen. Funktionshindrades transportbehov behöver också undersökas.

Handikapporganisationer

Användande av handikapporganisationernas kunskap och kompetens

Inom handikapporganisationerna finns stor kunskap och kompetens. Det kan avse vitt skilda områden, beröra allt från kunskap om de egna medlemmarnas sjukvårdsbehov till kunskap om brister i samhällets stöd och service inom olika område t ex kollektivtrafiken. Landstinget skall se till att på ett bra sätt ta tillvara den kunskapen och kompetensen i fortsättningen. Det är viktigt att organisationerna på ett tidigt stadium kommer in i planerings- och utredningsarbetet i landstinget och också medverkar i utvärdering och uppföljning.

Ekonomiska resurser

En förutsättning för att landstinget skall kunna ges möjlighet att ta del av organisationernas kunskap och kompetens genom fungerande samverkan är att de ges ekonomiska resurser.

Samverkan mellan landstinget och handikapporganisationerna

Samverkan med landstingets verksamheter bedrivs enligt den samverkansmodell som beslutas av landstingsfullmäktige och som träder i kraft den 1 oktober 2004.

Beslut, ansvar, finansiering och uppföljning

Ansvar för programmets genomförande

Vi lever i en föränderlig organisationsvärld. Men landstingsfullmäktige är högsta beslutande organ, och landstingsstyrelsen har ansvaret för att programmet följs, genomförs och revideras. Men ansvaret för att programmet förverkligas ligger på styrelser, nämnder, utskott och beredningar, på beställare och utförare. Beställarna ansvarar för att rätt vara upphandlas, och utföraren ansvarar för att den upphandlade tjänsten utförs på rätt sätt. I likhet med andra program och policydokument ska programmet ligga till grund för att årligen beaktas i planeringen av verksamheter inom landstingets ansvarsområde, och också redovisas årligen. Landstingsstyrelsen gör kontinuerliga uppföljningar av hur det handikappolitiska programmet genomförs.

En naturlig del av den ordinarie verksamheten

Handikappolitiska frågor ska vara en naturlig del av all landstingsfinansierad verksamhet. Det som är bra för personer med funktionsnedsättning är även bra för övriga i samhället. Det kan tyckas vara otidsenligt att samla handikappfrågor i ett särskilt dokument när ”mainstreaming” är det som styr. Om handikappfrågor ska kunna genomsyra all landstingsfinansierad verksamhet känns det ändå nödvändigt att lyfta fram behov hos personer med funktionsnedsättningar.

Det är långt till full delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning. Vi anser att det är nödvändigt att markera att landstinget ser handikappfrågor som viktiga och ska syfta till att ge även personer med funktionsnedsättningar självbestämmande i samhället.

Handikappolitiska frågor ska integreras i landstingets budget och därmed markeras att frågor som rör särskilda behov för personer med funktionsnedsättning i högsta grad är en del av landstingets ordinarie ansvarsområde.

ÅTGÄRDER/CHECKLISTA

Ökad medvetenhet

För att uppnå ökad medvetenhet måste

- informations- och utbildningsinsatser ökas så att förtroendevalda och personal får goda kunskaper om villkor för människor med funktionsnedsättningar och om samhällets ansvar
- all information görs tillgänglig
- den som har behov av tolk garanteras den rättigheten
- texttelefoner finnas tillgängliga i alla landstingets verksamheter
- personer med funktionshinder informeras om handikapporganisationernas möjligheter att erbjuda stöd

Medicinsk vård och behandling

För att kunna erbjuda en god och effektiv medicinsk vård- och behandling måste

- personer med funktionsnedsättningar och kroniska sjukdomar ges möjlighet till aktiv delaktighet i vård och behandling
- personer med funktionsnedsättningar och kroniska sjukdomar få tillgång till de specialistinsatser de anser sig behöva
- tillgängligheten till vården förbättras, såväl telefon- och väntetider som den fysiska tillgängligheten
- kunskapen öka hos personal i vården om vilka konsekvenser en funktionsnedsättning får för livssituationen

Rehabilitering/habilitering

För att förbättra habilitering och rehabilitering måste

- personer med funktionsnedsättningar ges möjlighet till såväl förebyggande, regelbundet återkommande rehabilitering som intensiv/korttidsbehandling
- den enskildes vårdkedja fungera genom att t ex skriftlig individuell vårdplan görs
- den enskilde brukaren av rehabilitering ges möjlighet till stort inflytande över sin egen rehabilitering

Hjälpmedel

För att förbättra tillgång till hjälpmedel måste

- landstinget mer aktivt medverka i processen i utveckling och användande av nya hjälpmedel och också göra uppföljningar och utvärderingar av hjälpmedelsanvändningen
- brukare av hjälpmedel ges möjlighet att själv välja hjälpmedel och erbjudas utbildning i användande av hjälpmedlen

Tillgänglighet/säkerhet

För att åstadkomma bättre tillgänglighet och säkerhet för personer med funktionshinder måste

- kontinuerligt göras genomgångar av landstingets fastigheter, den yttre miljön och de lokaler som förhyrs av landstinget avseende den fysiska tillgängligheten
- kollektivtrafiken anpassas – innebärande såväl fordon som terminaler och hållplatser som vägen till terminaler och hållplatser
- samarbete med andra huvudmän inom trafikområdet utvecklas så att hela reskedjan blir anpassad
- resor kunna göras efter behov inom den allmänna och särskilda kollektivtrafiken
- samarbetet mellan trafikhuvudmannen, färdtjänstansvariga och handikapporganisationerna utvecklas

Arbete

För att förbättra olika vårdinsatser och även möjligheten till arbete för personer med funktionshinder måste

- landstinget arbeta aktivt för att förbättra arbetsmiljöer, individuell arbetsplatsanpassning och professionell arbetsmarknadsrehabilitering för anställda med funktionshinder
- landstinget i samarbete med försäkringskassa, kommuner och arbetsmarknadsmyndigheter arbeta aktivt för att förbättra vårdkedjorna avseende arbetslivsinriktad rehabilitering

- det bli lättare för personer med funktionsnedsättningar att få anställning i landstinget
- personal- och rekryteringspolitiken förbättras för att kunna behålla, utveckla och rekrytera kvalificerad personal

Familjeliv och personlig integritet

För att förbättra möjligheten till familjeliv och personlig integritet för personer med funktionsnedsättning måste

- kunskapen hos personalen utvecklas i frågor som rör t ex funktionshinder, föräldraskap och partnerskap
- stödet till närstående utvecklas

Kultur och fritid

För att förbättra möjligheterna till aktiv fritid och jämlikt deltagande i kulturlivet för människor med funktionsnedsättning måste

- verksamheter inom detta område som erhåller landstingsbidrag verka för en ökad tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning både som åskådare och deltagare

Kunskap och forskning

För att utveckla och stödja kunskap och forskning måste landstinget

- särskilt främja och delta i forskning kring demokratiska frågor som mänskliga/individuella rättigheter och kommunikationsfrågor
- projekt startas som belyser t ex den tekniska utvecklingen inom hjälpmedelsområdet
- finna kunskap om hur hälsosituationen ser ut bland länets funktionshindrade
- veta hur organisationsförändringar och ändringar av avgifter påverkar funktionshindrade

Handikapporganisationer

För att förbättra samarbetet mellan landstinget och handikapporganisationerna måste

- landstinget bättre ta tillvara den kunskap och kompetens som finns inom handikapporganisationerna
- landstinget ge länets handikapporganisationer ekonomiska möjligheter att kunna ställa sina kunskaper till landstingets förfogande
-

Beslut, ansvar, finansiering och uppföljning

- handikappolitiska frågor planläggs, budgeteras, genomförs och redovisas årligen

BILAGOR:

FNs standardregler FNs Barnkonvention Nationell handlingsplan – från patient till medborgare

FNs STANDARDREGLER

REGEL 1 Ökad medvetenhet

”Staterna bör aktivt öka medvetenheten i samhället om människor med funktionsnedsättning, om deras rättigheter, behov och möjligheter och vad de kan bidra med”.

REGEL 2 Medicinsk vård och behandling

” Staterna bör ansvara för att effektiv medicinsk vård och behandling finns tillgänglig för människor med funktionsnedsättning.”

REGEL 3 Rehabilitering

”Staterna bör se till att rehabilitering erbjuds för människor med funktionsnedsättning för att kunna uppnå och behålla största möjliga självständighet och funktionsförmåga.”

REGEL 4 Stöd och service

”Staterna bör garantera utvecklingen av och tillgången till stöd och service, inbegripet sådana hjälpmedel som bidrar till att personer med funktionsnedsättning kan bli mer oberoende i det dagliga livet och utöva sina rättigheter.”

REGEL 5 Tillgänglighet

”Staterna bör inse tillgänglighetens betydelse på alla områden i utvecklingen mot full delaktighet. Oavsett vilka eller hur stora funktionshinder människor har, skall staten

- a) införa handlingsprogram som gör den fysiska miljön tillgänglig för dem och
- b) se till att de får tillgång till information och möjlighet till kommunikation.”

REGEL 6 Utbildning

”Staterna bör erkänna principen om lika möjligheter till utbildning på grundskole-, gymnasie- och högskolenivå för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. De bör se till att sådan utbildning är en integrerad del av den ordinarie utbildningen.”

REGEL 7 Arbete

”Staterna bör erkänna principen att förutsättningar skapas för människor med funktionsnedsättning så att de ska kunna utnyttja sina mänskliga rättigheter, särskilt rätten till arbete. Såväl på landsbygden som i städerna bör de ha lika möjligheter till produktivt och inkomstbringande arbete.”

REGEL 8 Ekonomisk och social trygghet

”Staterna är ansvariga för att människor med funktionsnedsättning har social trygghet och tillräckliga inkomster.”

REGEL 9 Familjeliv och personlig integritet

”Staterna bör främja möjligheten för människor med funktionshinder att leva familjeliv. De bör främja deras rätt till personlig integritet och se till att lagar inte diskriminerar människor med funktionsnedsättning när det gäller sexuella relationer, äktenskap och föräldraskap.”

REGEL 10 Kultur

”Staterna skall se till att människor med funktionsnedsättning kan delta i kulturlivet på lika villkor.”

REGEL 11 Rekreation och idrott

”Staterna skall vidta åtgärder för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning samma möjligheter till rekreation och idrott som andra.”

REGEL 12 Religion

”Staterna skall uppmuntra åtgärder som syftar till att skapa jämlika möjligheter för människor med funktionsnedsättning att utöva sin religion.”

REGEL 13 Kunskap och forskning

”Staterna tar det yttersta ansvaret för att kunskap om levnadsvillkoren för människor med funktionsnedsättning samlas in och sprids och också för att stöd ges till forskning på alla områden, inklusive det som är till hinder i deras liv.”

REGEL 14 Policy och planering

”Staterna skall se till att handikappaspekterna beaktas i alla relevanta policysammanhang och i all planering på riksnivå.”

REGEL 15 Lagstiftning

”Staterna har ansvaret för att det skapas en rättslig grund för åtgärder som leder till delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättning.”

REGEL 16 Ekonomisk politik

”Staterna har det ekonomiska ansvaret för nationella handlingsprogram och åtgärder som skall tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet.”

REGEL 17 Samordning

”Staterna är ansvariga för att nationella samordningskommittéer eller liknande organ inrättas, som säkerställer att handikappfrågor samordnas.”

REGEL 18 Handikapporganisationer

”Staterna bör erkänna handikapporganisationers rätt att representera människor med funktionsnedsättning på riks-, regional och lokal nivå. Staterna bör också erkänna handikapporganisationernas rådgivande roll när det gäller att fatta beslut i handikappfrågor.”

REGEL 19 Personalutbildning

”Staterna är ansvariga för att det på alla nivåer finns lämplig utbildning för all personal som deltar i planeringen och genomförandet av program och service för människor med funktionsnedsättning.”

REGEL 20 Nationell granskning och utvärdering

”Staterna är ansvariga för fortlöpande granskning och utvärdering av nationella program och tjänster för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet.”

REGEL 21 Tekniskt och ekonomiskt samarbete

”Stater, både industri- och utvecklingsländer, har ett ansvar för att tillsammans förbättra levnadsförhållandena för personer med funktionsnedsättning i utvecklingsländerna.”

REGEL 22 Internationellt samarbete

”Staterna skall aktivt delta i internationellt samarbete när det gäller åtgärder för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet.”

FNs BARNKONVENTION

Artikel 23

- 1 Konventionsstaterna erkänner att ett barn med fysiskt eller psykiskt handikapp bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället.
- 2 Konventionsstaterna erkänner det handikappade barnets rätt till särskild omvårdnad och skall, inom ramen för tillgängliga resurser, uppmuntra och säkerställa att det berättigade barnet och de som ansvarar för dess omvårdnad får ansökt bistånd som är lämpligt med hänsyn till barnets tillstånd och föräldrarnas förhållanden hos andra som tar hand om barnet.
- 3 Med hänsyn till att ett handikappat barn har särskilda behov skall det bistånd som lämnas enligt punkt 2 i denna artikel vara kostnadsfritt, då så är möjligt, med beaktande av föräldrarnas ekonomiska tillgångar eller ekonomiska tillgångarna hos andra som tar hand om barnet och skall syfta till att säkerställa att det handikappade barnet har effektiv tillgång till och erhåller undervisning och utbildning, hälso- och sjukvård, habilitering, förberedelser för arbetslivet och möjligheter till rekreation på ett sätt som bidrar till barnets största möjliga integrering i samhället och individuella utveckling, innefattande dess kulturella och andliga utveckling.
- 4 Konventionsstaterna skall i en anda av internationellt samarbete främja utbyte av lämplig information på området för förebyggande hälsovård och medicinsk, psykologisk och funktionell behandling av handikappade barn, innefattande spridning av och tillgång till information om habiliteringsmetoder, skol- och yrkesutbildning, i syfte

att förbättra sina möjligheter och kunskaper och vidga sin erfarenhet på dessa områden. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

FRÅN PATIENT TILL MEDBORGARE – EN NATIONELL HANDLINGSPLAN FÖR HANDIKAPPOLITIKEN

(proposition 1999/2000:79)

Nationella mål för handikappolitiken är:

- en samhällsgemenskap med mångfald som grund
- att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir delaktiga i samhällslivet
- jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder

Det handikappolitiska arbetet skall särskilt inriktas på:

- att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder
- att förebygga och bekämpa diskriminering mot personer med funktionshinder
- att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder förutsättningar för självständighet och medbestämmande.